

ΠΕΜΠΤΗ 27 ΜΑΪΟΥ 2004
ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ: ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ

A'. ΚΕΙΜΕΝΟ

Όδυσσέας Έλύτης (1911-1996)

Μικρή Πράσινη Θάλασσα

- Μικρή πράσινη θάλασσα δεκατριῶ χρονῶ
Πού θά 'θελα νά σέ νίοθετήσω
Νά σέ στείλω σχολεῖο στήν Ἰωνία
Νά μάθεις μανταρίνι καί ἄψινθο
- 5 Μικρή πράσινη θάλασσα δεκατριῶ χρονῶ
Στό πυργάκι τοῦ φάρου τό καταμεσήμερο
Νά γυρίσεις τόν ἥλιο καί ν' ἀκούσεις
Πῶς ἡ μοίρα ξεγίνεται καί πῶς
Από λόφο σέ λόφο συνεννοοῦνται
- 10 Ἀκόμα οἱ μακρινοί μας συγγενεῖς
Πού κρατοῦν τόν ἀέρα σάν ἀγάλματα
Μικρή πράσινη θάλασσα δεκατριῶ χρονῶ
Μέ τόν ἄσπρο γιακά καί τήν κορδέλα
Νά μπείς ἀπ' τό παράθυρο στή Σμύρνη
- 15 Νά μοῦ ἀντιγράψεις τίς ἀντιφεγγιές στήν ὀροφή
Από τά Κυριελέησον καί τά Δόξα Σοι
Καί μέ λίγο Βοριά λίγο Λεβάντε
Κύμα τό κύμα νά γυρίσεις πίσω
Μικρή πράσινη θάλασσα δεκατριῶ χρονῶ
- 20 Γιά νά σέ κοιμηθῶ παράνομα
Καί νά βρίσκω βαθιά στήν ἀγκαλιά σου
Κομμάτια πέτρες τά λόγια τῶν Θεῶν
Κομμάτια πέτρες τ' ἀποσπάσματα τοῦ Ἡράκλειτου.

(Τό Φωτόδεντρο καί ἡ Δεκάτη Τετάρτη Ὁμορφιά, Ἰκαρος, 1971)

B'. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- Κάποια ἀπό τα χαρακτηριστικά της ποίησης του Οδ. Ελύτη είναι: η ποιητική προσέγγιση του κόσμου με τις αισθήσεις, η αναφορά στην ιστορική ελληνική παράδοση, η αναφορά στη θρησκεία, η σχέση με την ελληνική φύση, το μυστήριο του φωτός.
Να γράψετε ένα (1) παράδειγμα μέσα ἀπό το ποίημα για καθένα ἀπό τα παραπάνω χαρακτηριστικά.

Μονάδες 15

2. Εξετάζοντας την ποιητική γραφή του Οδ. Ελύτη στη «Μικρή Πράσινη Θάλασσα», να εντοπίσετε και να γράψετε τέσσερα (4) υπερρεαλιστικά στοιχεία που υπάρχουν στο ποίημα και ένα αντίστοιχο παράδειγμα μέσα από το κείμενο για το καθένα από αυτά.

Μονάδες 20

3. «Τα χαρακτηριστικά που έχουν οι Κόρες είναι όμοια με του ποιητικού έργου του Ελύτη · η ομορφιά, η δροσιά και η αθωότητα, που πηγάζουν από τη νιότη τους, ο

έρωτας που δωρίζουν, οι θαυμάσιες — με τη σημασία του θαύματος — και μαγικές δυνάμεις που έχουν και που ασκούν ευεργετικά για όσους είναι έτοιμοι να τις δεχτούν, κυρίως για τον ποιητή». (Στέφανος Διαλησμάς, «Η Ποίηση και ο ποιητής στον Ελύτη», Π.Ε.Φ., Σεμινάριο 23, Οδυσσέας Ελύτης, Αθήνα 1997, σελ. 83).

Να δείξετε τεκμηριωμένα με αναφορά στο ποίημα ότι τα παραπάνω χαρακτηριστικά είναι αντιπροσωπευτικά και για την **Κόρη/Ποίηση** στη «Μικρή Πράσινη Θάλασσα».

Μονάδες 20

4. Να σχολιάσετε σε δύο παραγράφους (130-150 λέξεις) το περιεχόμενο των στίχων 12- 18 («Μικρή πράσινη θάλασσα ... νά γυρίσεις πίσω»).

Μονάδες 25

5. Να συγκρίνετε τη «Μικρή Πράσινη Θάλασσα» του Οδ. Ελύτη με το παρακάτω απόσπασμα από την «Κυρά τών 'Αμπελιών» του Γ. Ρίτσου ως προς το περιεχόμενο παρουσιάζοντας τα κοινά τους στοιχεία.

Μονάδες 20

Γιάννης Ρίτσος, 'Η Κυρά τών 'Αμπελιών» (απόσπασμα).

XI

«Κυρά, Κυρά, θαλασσινή καί στεριανή με τὰ λουλουδιασμένα
μάγουλα

σφίγγοντας μες στο μπουστο σου τήν κάψα του Άλωνάρη
πότε κρατώντας στήν ποδιά σου ένα καράβι-μικροκάραβο
πότε σαν Παναγιά Αίγιοπελαγίτισσα ντυμένη μ' ένα δίχτυ
νά κουβαλᾷς τὸ σούρπωμα στήν κεφαλή σου τὸ πανέρι με τὰ
ψάρια

πότε ντυμένη μ' ἄμπελόφυλλα, κυνηγημένη ἀπ' τοῦ ἡλίου
τὶς χρυσόμυγες πάνου στ' ἁλώνια
ἀνάβοντας τὸ φίλημα στὰ λουλουδάκια τῆς μηλιᾶς
μπατοῖζοντας τὶς λυγαριές με τὸν ἀγέρα τῆς τρεχάλας σου.

Μηλὶ — βᾶϊ-βᾶϊ — μηλὶ - μηλίτσα τῆς ἀνηφοριᾶς

πῶς σοῦ τριανταφυλλίσανε τὰ μῆλα τῆς ἀγάπης; »

(Γιάννης Ρίτσος, «Ἡ Κυρά τῶν Ἀμπελιῶν», εκδ. Κέδρος, Αθήνα 1979)

Απαντήσεις Θεμάτων

1. – Η ποιητική προσέγγιση του κόσμου με τις αισθήσεις:

στ. 4 «Να μάθεις μανταρίνι και ἄψινθο», τα αρώματα που κυριαρχούν στον στίχο αυτό δίνουν έμφαση στην εμπειρία, στην γνωριμία του κόσμου με τις αισθήσεις.

-Η αναφορά στην ιστορική ελληνική παράδοση:

στ. 23 «Κομμάτια πέτρες τ' αποσπάσματα τοῦ Ἡράκλειτου», η αναφορά στα αποσπάσματα του Ηρακλείτου μας παραπέμπει στην ιστορική ελληνική παράδοση και συγκεκριμένα στην ορθολογιστική παράδοση της αρχαιότητας

-Η αναφορά στη θρησκεία:

στ. 15-16 «Νά μοῦ ἀντιγράψεις τίς ἀντιφεγγιές στην ὄροφή

Ἀπό τὰ Κυριελέησον καί τὰ Δόξα Σου»

η αναφορά στη θρησκεία γίνεται μέσα από δύο χαρακτηριστικές φράσεις της ιερής θρησκευτικής παράδοσης.

– Η σχέση με την ελληνική φύση:

στ. 17-18 «Καί μέ λίγο Βοριά λίγο Λεβάντε

Κύμα τό κύμα να γυρίσεις πίσω»

στους στίχους αυτούς αναφέρονται τα βασικά γνωρίσματα της ελληνικής – νησιωτικής κυρίως – φύσης, οι άνεμοι και η θάλασσα.

– Το μυστήριο του φωτός:

στ. 7-8: «Να γυρίσεις τον ἥλιο καί ν' ἀκούσεις

Πῶς ἡ μοίρα ξεγίνεται...»

στους στίχους αυτούς έχουμε αναφορά στη μύηση στο μυστήριο του φωτός και στην κατανόηση της μεταφυσικής του ηλίου. Η προτροπή των στίχων αυτών έχει ως αντικείμενο την κοσμοθεωρία σχετικά με τη γνώση του υπερβατικού νόμου του σύμπαντος.

2. Ο Ελύτης επηρεάστηκε σε όλα τα έργα του από τον υπερρεαλισμό αλλά διατήρησε τον προσωπικό του τόνο. Από τον υπερρεαλισμό έμαθε να πιστεύει στην αξία των αισθήσεων, να εμπιστεύεται το συναίσθημά του, να απελευθερώνει τους συνειρμούς, να μην ακολουθεί την αυστηρή αρχιτεκτονική δομή της παραδοσιακής ποίησης. Διδάχτηκε να αφήνεται ελεύθερος ώστε να περιδιαβαίνει χωρίς περιορισμούς στον χώρο της φαντασίας, του ονείρου, του μη πραγματικού και αυτά τα ταξίδια στο χώρο της φαντασίας ο ποιητής τα

έκανε έκφραση ψυχής, ποιήματα γεμάτα συνειρμικές εικόνες και αισθήσεις. Το ποίημα είναι γεμάτο από παραδείγματα που επιβεβαιώνουν την παραπάνω θέση. Έτσι σχετικά με την κυριαρχία των αισθήσεων χαρακτηριστικά αναφέρουμε τους στίχους 7, 11 ενώ η εμπιστοσύνη στα συναισθήματα του, η διάθεση του να τα απελευθερώσει φαίνεται από τους 2, 20 καθώς εκφράζουν την επιθυμία του ποιητή για την απόλυτη, ουσιαστική, καθολική επαφή με την ποίηση. Άλλωστε η συνειρμική ανάκληση όλων των εικόνων του ποιήματος από την παράδοση(στ. 3, 14) αναδεικνύουν πτυχές της βιωματικής και πνευματικής σχέσης του ποιητή με τον κόσμο και τη ζωή. Τέλος λείπει από το ποίημα η κλασσική αρχιτεκτονική δομή· δεν είναι χωρισμένο σε στροφές, δεν έχει ομοιοκαταληξία και ισοσυλλαβία. Είναι ελεύθερη απόδοση συναισθημάτων, σκέψεων, συνειρμών, αισθήσεων · είναι κατάθεση ψυχής (στ. 5-9)

3. Η πρωταγωνιστική μορφή που δεσπόζει σε όλη την ποιητική δράση είναι η «Μικρή πράσινή θάλασσα δεκατριῶ χρονῶ», μία μορφή που μοιάζει κατευθείαν να πηγάζει από την αρχαιοελληνική μυθολογία. Η ηλικία της κόρης «δεκατριῶ χρονῶ» και η ταύτιση της με τη θάλασσα προβάλλουν την ομορφιά, τη δροσιά και την αθωότητά της. Η απουσία καθαρών χαρακτηριστικών θηλυκότητας από τη δεκατριάχρονη κόρη δεν αφαιρεί στοιχεία από την ομορφιά της, αντίθετα επιτρέπει τη συσχέτιση του έντονα εκφρασμένου ποιητικού πόθου με την επιθυμία να διαγωνιστεί ο πρόσκαιρος χαρακτήρας της νιότης μέσω της ταύτισης με την αιωνιότητα της θάλασσας.

Και σε αυτό το ποίημα η κόρη δωρίζει τον έρωτα. Βλέπουμε κατά τη διάρκεια της ποιητικής δράσης η σχέση ανάμεσα στον ποιητή και στην κόρη να μεταβάλλεται από σχέση πατρότητας σε σχέση ερωτική. Η κόρη μέσα από τη μνητική διαδικασία του έρωτα θα δωρίσει στον ποιητή όλα όσα αποκόμισε από το (εκπαιδευτικό) ταξίδι της.

Αυτή η διαδικασία είναι πραγματικά θαυμάσια και επιβεβαιώνει τις υπερφυσικές, μαγικές δυνάμεις που χαρακτηρίζουν και την κόρη του συγκεκριμένου ποιήματος. Όπως σε άλλα ποιήματα έτσι και σε αυτό ο ποιητής δέχεται τα ευεργετικά δώρα της κόρης. Η αποκάλυψή τους τον μεταμορφώνει : σαν να κοιτάζει τον κόσμο με τα μάτια του αθώου παιδιού και να τον ανακαλύπτει από την αρχή. Ο ίδιος ο ποιητής άλλωστε λέει : "Μπορεί να φαίνεται παράξενο, αλλά στην ποίησή μου το πνεύμα παίρνει αναπόφευκτα μορφή κοριτσιού..."

4. Ο Ελύτης μαγεύεται, επηρεάζεται, εμπνέεται και υμνεί την ελληνική παράδοση. Για εκείνον η αρχαία, η βυζαντινή και η σύγχρονη ιστορία αποτελούν μια από τις πηγές έμπνευσης του έργου του. Η επίκληση στη μικρή πράσινη θάλασσα είναι η τρυφερή ανάκληση της προσωποποιημένης ποίησης που "δεκατριῶ χρονῶ" καθώς είναι, βρίσκεται αγνή και αδιαμόρφωτη στα χέρια του ποιητή. Εκείνος θα την πλάσσει, θα ασκήσει επιρροή πάνω της, θα την

κατευθύνει όπου ο ίδιος επιθυμεί. "Με τον άσπρο γιακά και την κορδέλα"· ένας στίχος που αναδύει την αγνότητα και τρυφερότητα των κοριτσιών της εποχής των παιδικών του χρόνων. Ο ποιητής οδηγεί μυστικά, γλυκά, μειλίχια την κόρη στην "κατακτημένη" Σμύρνη. Κρυφά πρέπει να μπει "απ'το παράθυρο" γιατί τώρα πιο δεν είναι ελληνική. Είναι ο πόνος για την καταστροφή που υπαινικτικά αναφέρεται. Κι ύστερα θα πρέπει η κόρη να δεθεί με την Ορθοδοξία· γι' αυτό τη στέλνει στο Βυζάντιο. Η παράδοση που χάθηκε -μαζί με την εποχή και τον πολιτισμό- αισθητοποιείται με τις υπερρεαλιστικές εικόνες και την αναφορά "Κύριες ελέησον" και "Δόξα Σοι". Και στο τέλος η Κόρη "κύμα το κύμα" με "λίγο Βοριά λίγο Λεβάντε" θα γυρίσει πίσω. Ήρεμα, χωρίς εντάσεις και εξάρσεις. Γλυκά, με τη βεβαιότητα και την ευτυχία της κατακτημένης γνώσης θα επιστρέψει παρασυρμένη από την ήρεμη δύναμη ενός βοριά και τη γλυκύτατη - μυρωδική αίσθηση του Λεβάντε αλλά και τη δροσιά των κυμάτων.

5. Τα δύο ποιήματα παρουσιάζουν πολλές ομοιότητες ως προς το περιεχόμενο όπως άλλωστε φαίνεται ήδη από τον τίτλο. Και στα δύο κυριαρχούν γυναικείες μορφές που σχετίζονται άμεσα με τη φύση. Δε θα ήταν υπερβολή να σημειώσουμε ότι πρόκειται για την ελληνική φύση, καθώς και τα "αμπέλια" και η "θάλασσα" μας παραπέμπουν σε ελληνικά τοπία. Καταρχήν η "Κυρά -Κυρά θαλασσινή" παραβάλλεται με τη (μικρή) Πράσινη θάλασσα. Η "Κυρά" έχει "λουλουδιασμένα μάγουλα" που αποτελούν δείγμα δροσιάς, νεότητας και ομορφιάς όπως ακριβώς και η "θάλασσα" των δεκτριών χρόνων. Και οι δύο στέκονται αγνές κάτω απ'τον ήλιο, έναν ήλιο εκτυφλωτικό, τον ήλιο του μεσημεριού, τον ήλιο του "Αλωνάρι", και είναι φορείς, αλλά και δέκτες γνώσης βιωματικής του κόσμου, της φύσης, της ελληνικής παράδοσης. Εξάλλου η "Κυρά" του Ρίτσου παίρνει τη μορφή "Παναγιάς Αιγιοπελαγίτισσας" ενώ η "μικρή Πράσινη θάλασσα" "αντιγράφει τις αντιφεγγιές στην οροφή από τα Κύριε ελέησον και τα Δόξα σοί".

Και οι δύο μορφές ελεύθερες σεργιανούν την ελληνική φύση, την αναστατώνουν με την ευεργετική δράση του αέρα "με λίγο Βοριά, λίγο Λεβάντε" και "μπατοΐζοντας τις λυγαριές με τον αγέρα της τρεχάλας...".

Τέλος, και οι δύο με την κατακτημένη γνώση της ζωής και με τη συνείδηση της δυσκολίας "κομμάτια πέτρες τα λόγια των θεών... του Ηράκλειτου" και "μήλιτσα (= το δέντρο της γνώσης) της ανηφοριάς" ξυπνούν τον ερωτικό πόθο και γίνονται φορείς ενός έντονου ερωτισμού "να σε κοιμηθώ παράνομα" και "βάϊ -βάϊ" (επιφώνημα ανατολίτικων λαών).